På den nordvendte væg på Schmeltz' Stiftelse i Allehelgensgade 6 er der i forbindelse med etableringen af Schmeltz' Have i 2014 opsat en billedfrise med motiver, som viser billeder fra Schmeltz' samtid og de gaver han donerede til byen

Udsmykningen af Schmeltz' Have

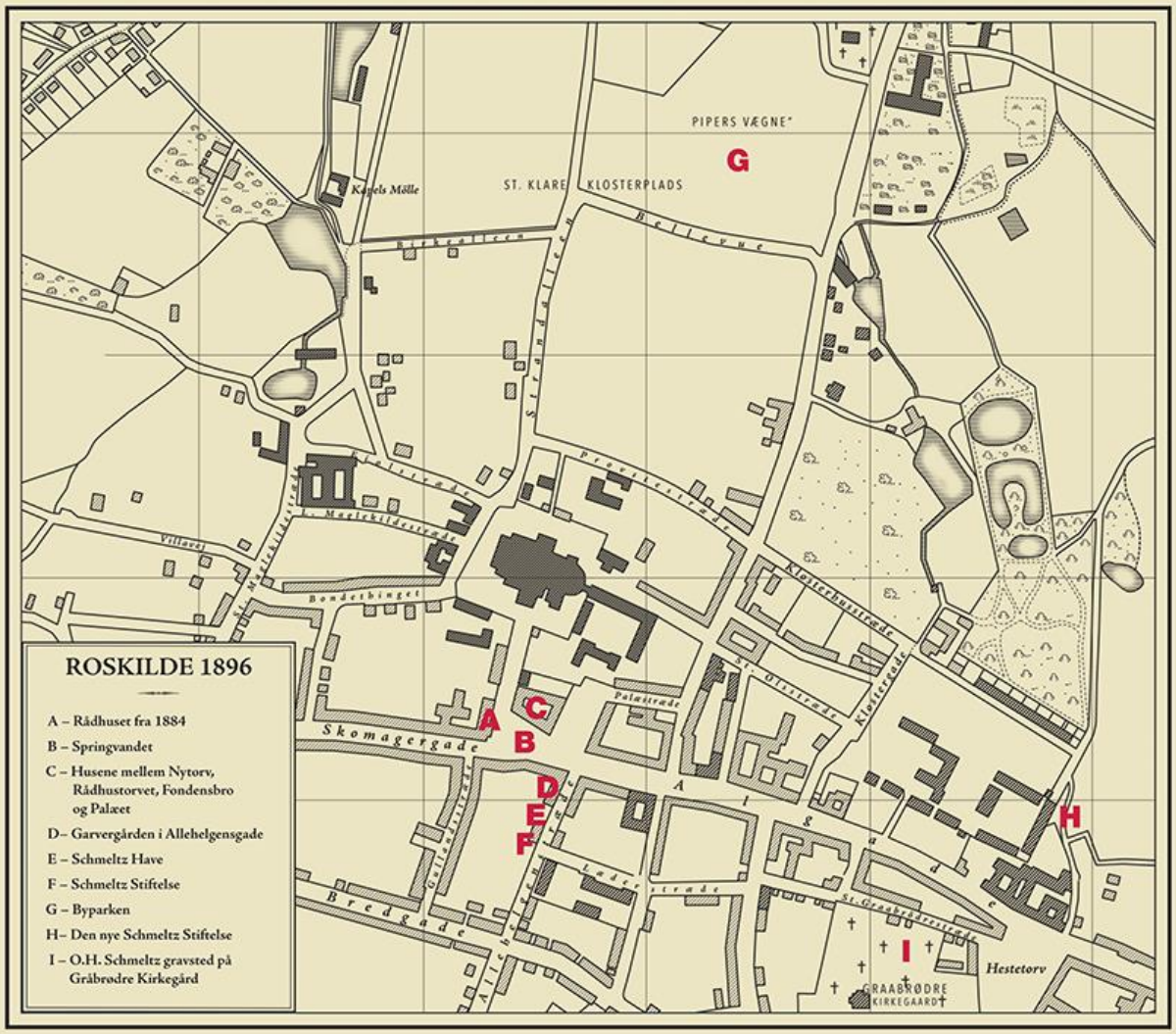

Kort over Roskilde 1896

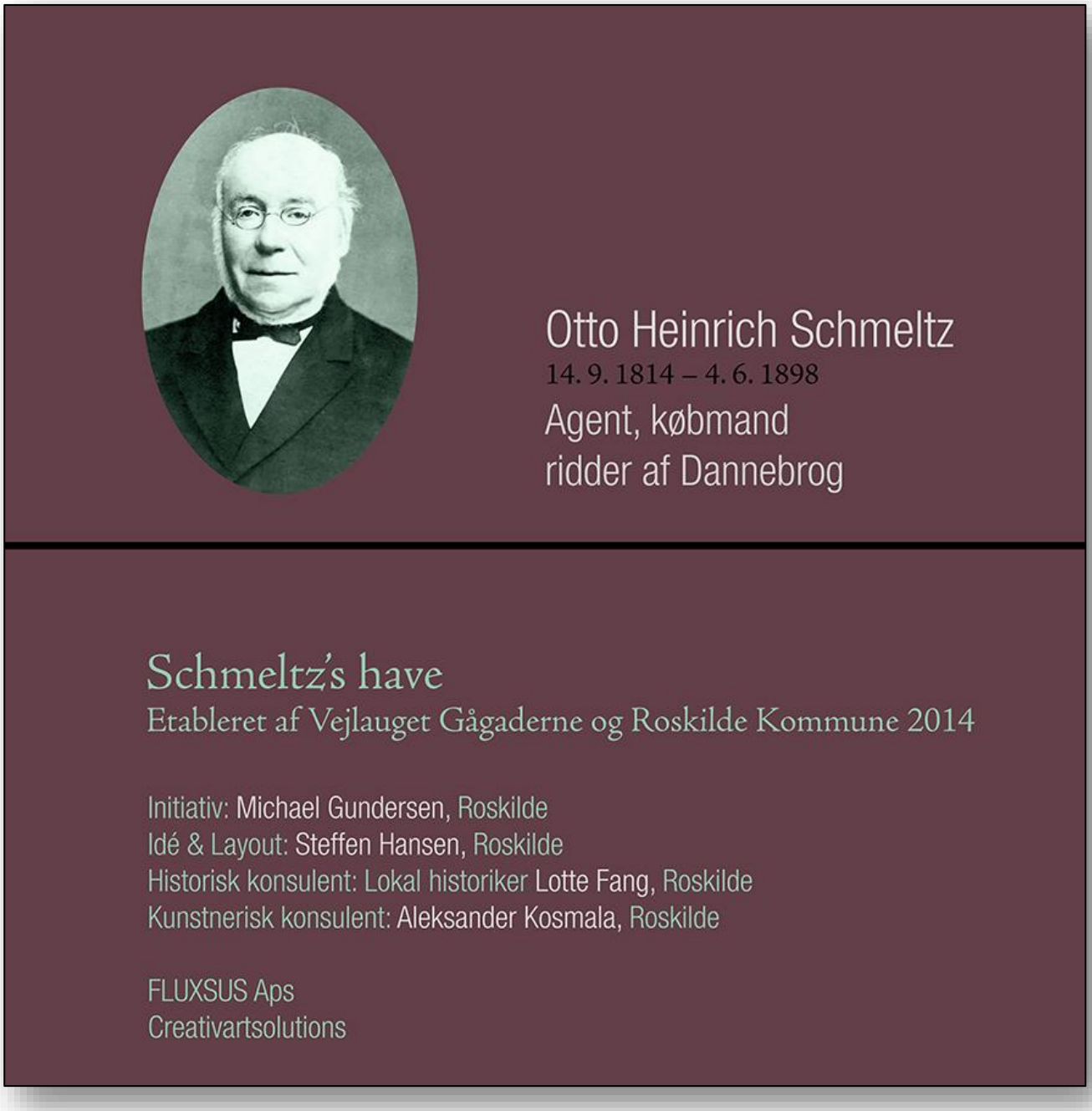

Agent, købmand, ridder af Dannebrog Otto Heinrich Schmeltz 14.9.1814 – 4.6.1898.

O.H. Schmeltz har sat sit umiskendelige aftryk på Roskilde. I 1890 gav han dette lille område til brug for fodgængerne i Allehelgensstræde, støttede finansielt opførelsen og den indvendige udsmykning af rådhuset fra 1884, gav i 1895 springvandet på det daværende Rådhustorv, finansierede udvidelsen af Allehelgensstræde 1898-1900, støttede 1898 finansielt sin ide om køb af husene mellem Rådhustorvet og Nytorv og nedrivning af dem i 1908, foruden oprettelse af en bypark.1 stiftelse og 12 legater viste hans samfundssind. Hans gaver og legater til byen er omregnet til dagens mønt 2014: 16.136.000 kr.

Foto Lokalhistorisk Arkiv.

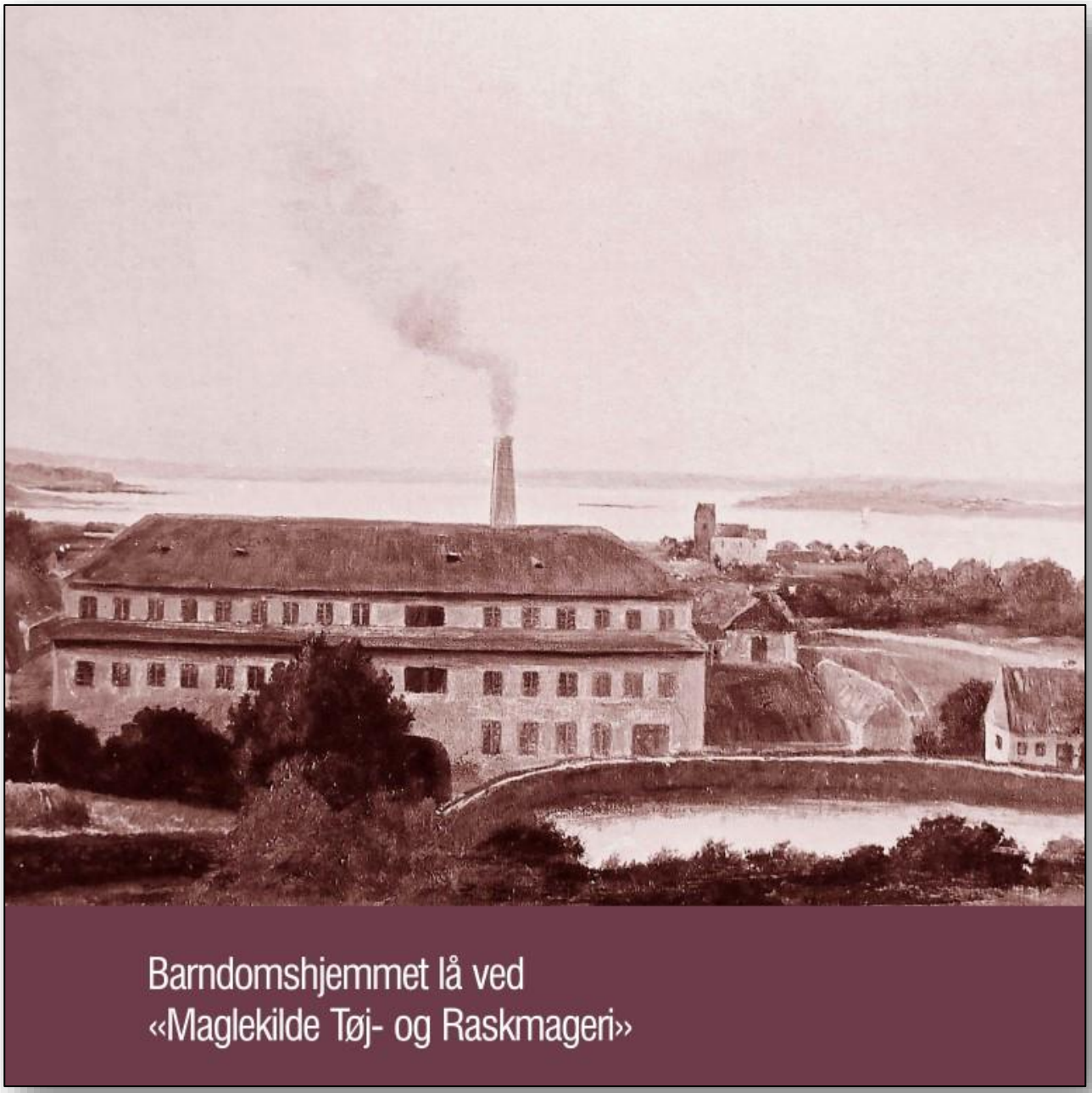

Barndomshjemmet lå ved
«Maglekilde Tøj- og Raskmageri»

Johan Heinrich Schmeltz blev selvstændig i 1822. 4 år senere døde han og det blev trange kår for hans enke og børnene.Fru Schmeltz førte sin mands væveri videre. I 1833 blev O. H. Schmeltz væversvend. Han var en slags bestyrer for sin mor og sørgede for salget af klæde. I 1834 boede familien i Hersegade og fra 1840erne i Skomagergade 9. (*Der har i nogle år hersket en misforståelse, idet folketællingerne i den periode bruger matrikelnumre som stedsangivelser. Schmeltz boede på matr. nr. 17, som i vore dage er Skomagergade 9)*

Den 14.2.1851 løste O.H. Schmeltz borgerbrev, som fabrikant. Hans bomuldsstof blev solgt fra hjemmet, til de store købmænd og rundt omkring på markederne.

I 1853 døde fru Schmeltz. O.H. Schmeltz forsatte med at sørge for sin søster til hendes død i 1880.

Husrækken mod syd på Rådhustorvet i 1901

I 1857 blev O.H. Schmeltz beskikket til Fattigforstander og i 1863 blev han valgt ind i byrådet.

I 1864 købte O.H. Schmeltz ejendommen Rådhustorvet 6 og fik 10 år senere Erhardt Flensborgs Boghandel, som nabo. Han lejede kælderen ud til en forhandler af trævarer.

1.salen blev også udlejet i en periode til politifuldmægtig Berthelsen, hvis 2 døtre drev pigeskole.

Selv holdt O.H. Schmeltz til i stueetagen, hvor han havde sin virksomhed, kontor og sin beskedne lejlighed.

Rådhuset fra 1884, fotograferet den 13.7.1979 - dateringen på planchen må bero på en fejl.

I 1731 nedbrændte Roskilde rådhus i Algade. Et nyt stod færdigt i 1735 opført foran rådhustårnet. I 1839-40 blev det udvidet og forhøjet med 1 etage. En grund stod ledig til opførelsen af et nyt rådhus, men det blev ved snakken, indtil O.H. Schmeltz med en pengegave på 20.000 kr.(1.856.000 kr. i dag) fik sat skub i sagen. Der blev nedsat et byggeudvalg, udskrevet en konkurrence og arkitekt O. P. Mommes forslag blev vedtaget, selvom det blev nr. 2, men det kom med sit overslag på 51.000 kr. nærmest de 50.000 kr. som byggeriet måtte koste.

O.H. Schmeltz kom til at give lang mere end den første pengegave. Købmand Carl Madsen havde også givet et beløb til formålet. De 2 lygter ved indgangen blev også sponseret af O.H. Schmeltz og Carl Madsen.

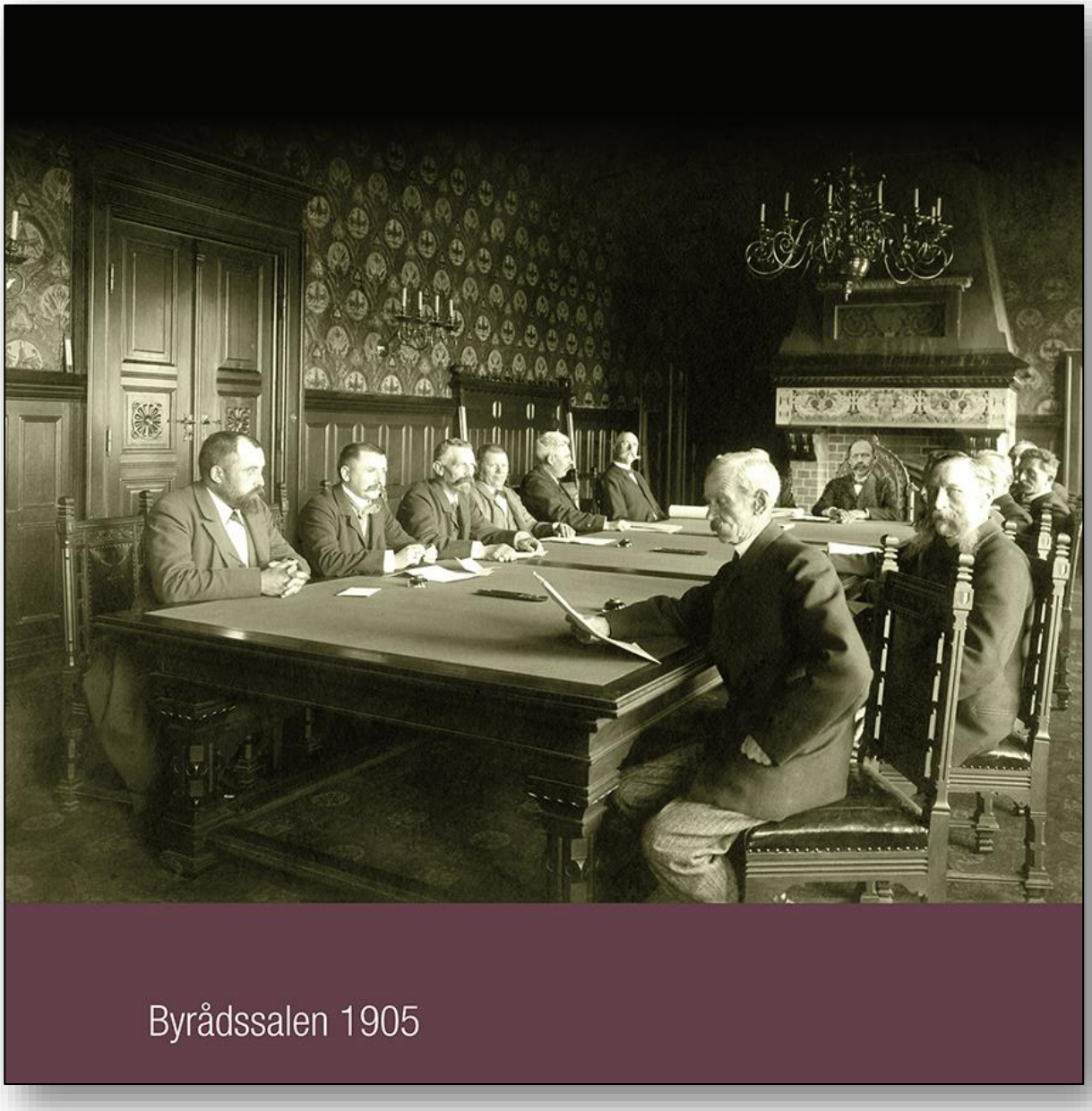

Byrådssalen 1905

Opfordringen til O. H. Schmeltz, om at blev medlem af byggeudvalget, var en meget god ide. Gennem hele indretningen af rådhusets indre, havde han pungen fremme, når byrådet tøvede med at bevillige penge. Væggene er beklædt med imiteret gyldenlæder, hvorpå Roskilde våben er trykt. Næsten 100 år senere blev det opdaget, at ørnen var afbilledet omvendt. I den ene ende af salen er en stor kamin. Fliserne på den viser havguden Neptuns hoved, springende delfiner og treforke, som symbolet på byens mange kilder, først og fremmest Maglekilde. Langs væggene er der buster af Danmarks regenter siden 1884. Det eneste, som O. H. Schmeltz ikke ville give tilskud til var nye møbler til byrådet, så de gamle fra rådhuset fra 1839 – 40 blev brugt. I 1891 gav købmand Carl Møller et nyt flot møblement til byrådssalen. Billedet er taget så kort efter K.A. Hammerich blev udnævnt til borgmester d. 1.4. 1905, at fotografen har brugt et gammelt foto af byrådet og blot udskiftet borgmester T.J. Aagaards hoved med et lille udklippet hoved af den nye borgmester.

Foto i Lokalhistorisk Arkiv.

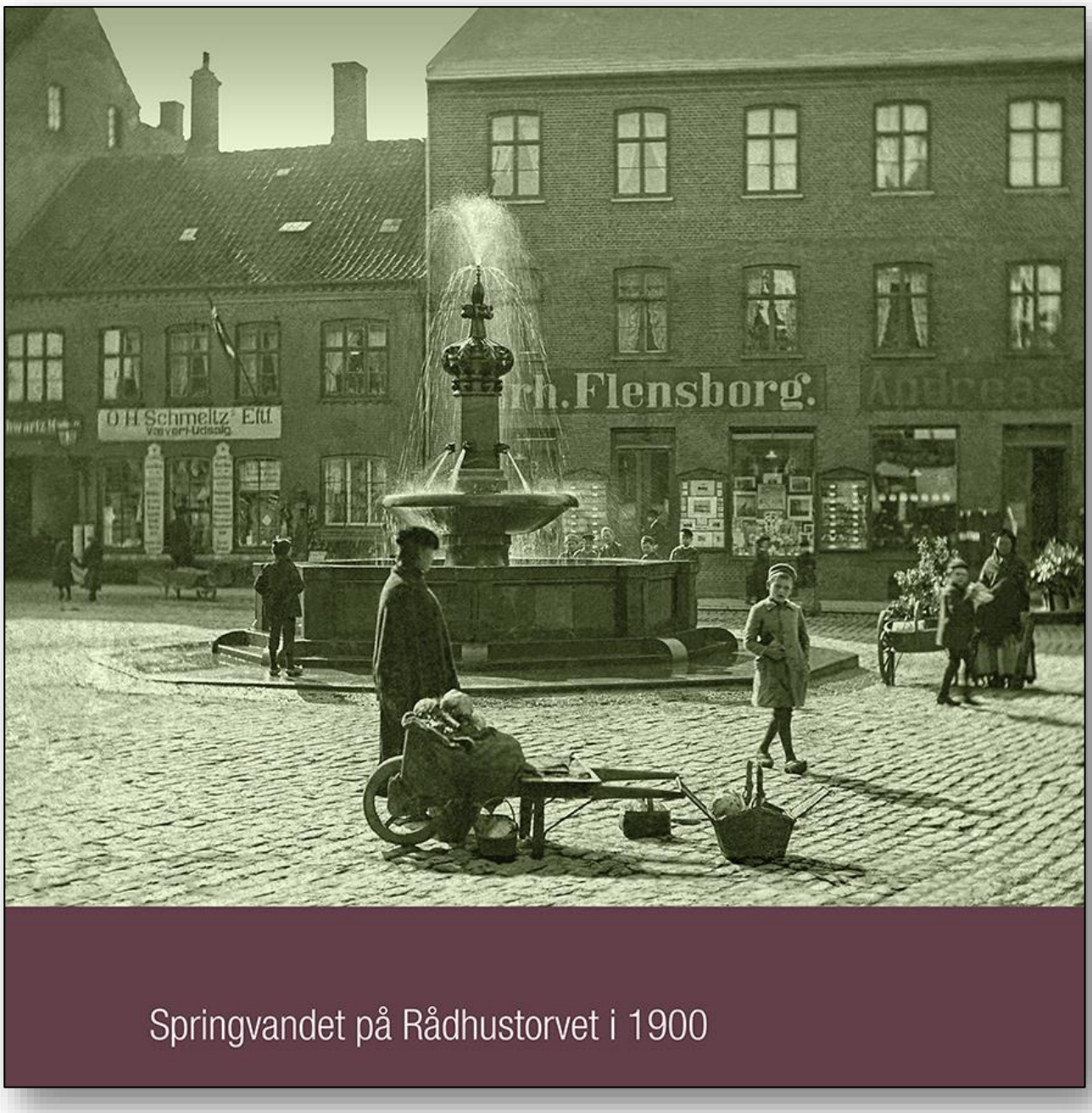

I løbet af 1895 blev O.H. Schmeltz gave til byen: et springvand på Rådhustorvet opført. Det var tegnet af arkitekt Mørk – Hansen. Det blev overdraget til Roskilde den 17.1.1896, men på grund af årstiden kom det først til at springe ved påsketid. Derpå blev der eksperimenteret med forskellige bruserør indtil alle var tilfredse. Vandet løber ud gennem ørnehoveder, der ligesom den øverste krans af bladværk og roser er inspireret af Roskilde byvåben.

Foto fra Per Flensborg.

På grund af garveriet på hjørnet af Rådhustorvet og Allehelgensstræde var strædet i den nordlige ende, så smalt, at en hestevogn og fodgængere ikke kunne passere hinanden. Enten måtte fodgængeren kline sig op ad garveriets mur eller søge ly i dets port. Selvom Hans Winther flyttede porten ind, så var der for lidt plads. Derfor gav O.H. Schmeltz dette område til Roskilde, som et helle til brug for fodgængerne, som her kunne vente, indtil de uden fare kunne komme videre.

Der måtte en permanent løsning til og borgmester Aagaard fik overtalt O. H. Schmeltz til i 1896 at give 18.000 kr. og i 1897 20.000 kr. til køb og nedrivning af garveriet og udvidelse af Allehelgensstræde.

1900 var der nye bygninger på hjørnegrunden, strædet udvidet og navnet ændret til: Allehelgensgade.

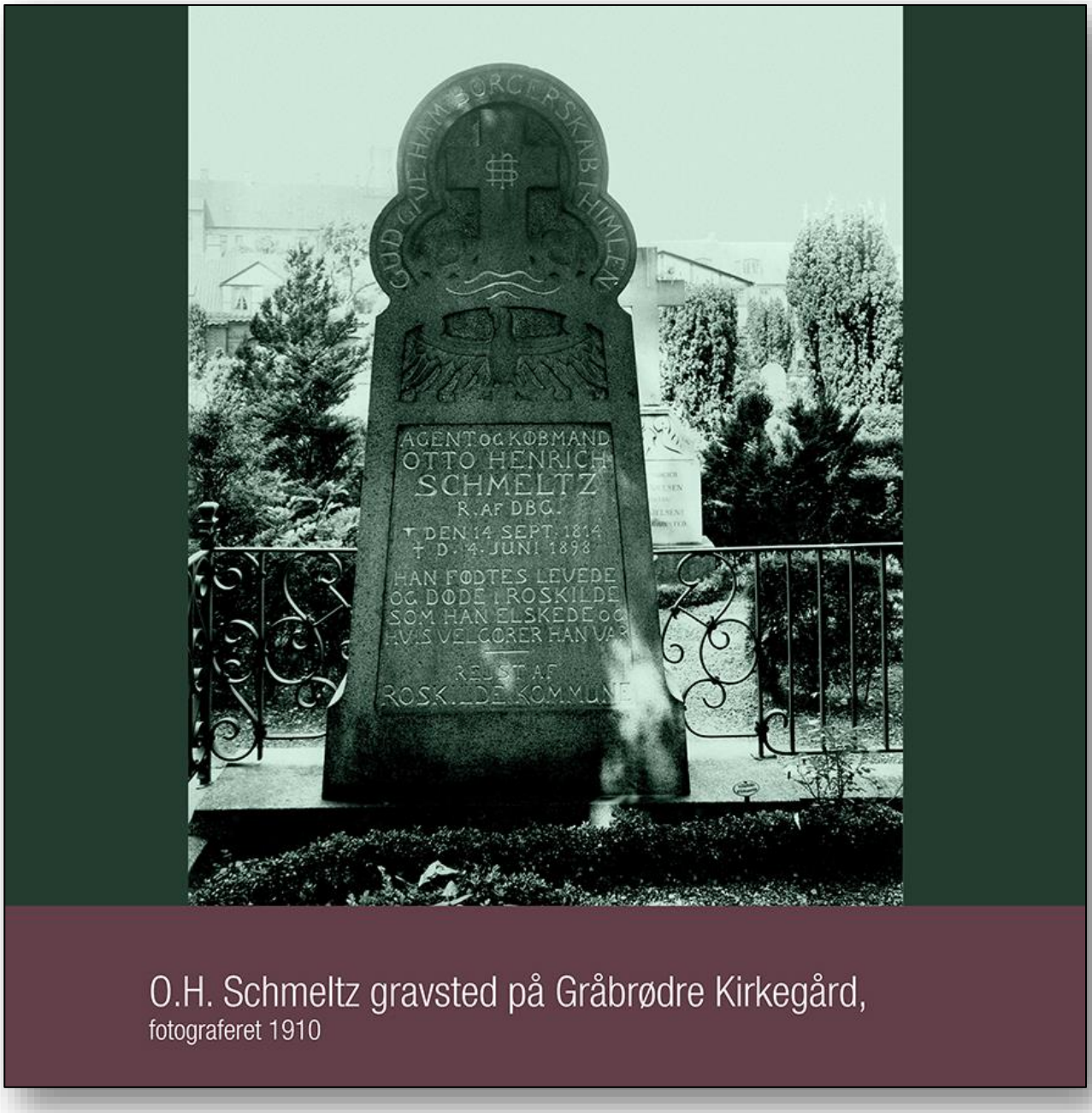

O.H. Schmeltz gravsted på Gråbrødre Kirkegård,
fotograferet 1910

Den 4.6.1898 døde O. H. Schmeltz og blev begravet i gravstedet på Gråbrødre Kirkegård, hvor hans mor og søster lå. I 1885 var O. H. Schmeltz blevet agent og fik ridderkorset.

2.9.1899 vedtog Roskilde Byråd at rejse et monument for O.H. Schmeltz. Øverst står: ”Gud give ham borgerskab i himlen” og under navn og data: ”Han fødtes, levede og døde i Roskilde, som ham elskede og hvis velgører han var.”

I sit testamente havde O. H. Schmeltz afsat midler til at forny gravstedet indtil 1925, nu er det fredet og vedligeholdes af Gråbrødre Kirkegård.

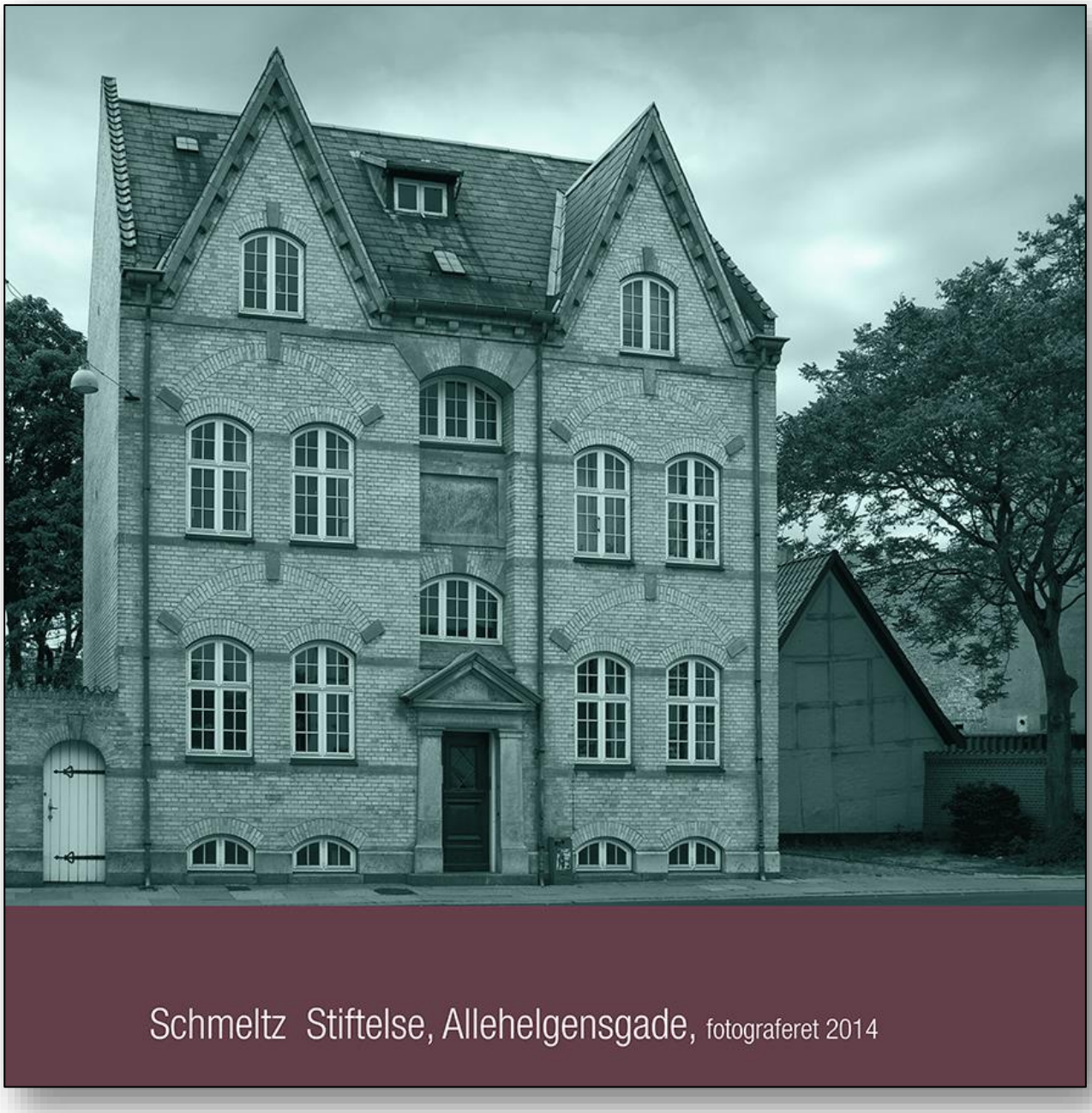

I 1899 – 1900 blev O.H. Schmeltz Stiftelse, tegnet af arkitekt Mørk – Hansen bygget i forlængelse af dette lille område.

Den 23. og 24.9. 1900 var der åbent hus for publikum inden det blev åbnet i 1901 til sit formål: fribolig for 6 ugifte kvinder. Stiftelsen blev bestyret af Roskilde Kommune.

I 1998 blev ejendommen solgt.

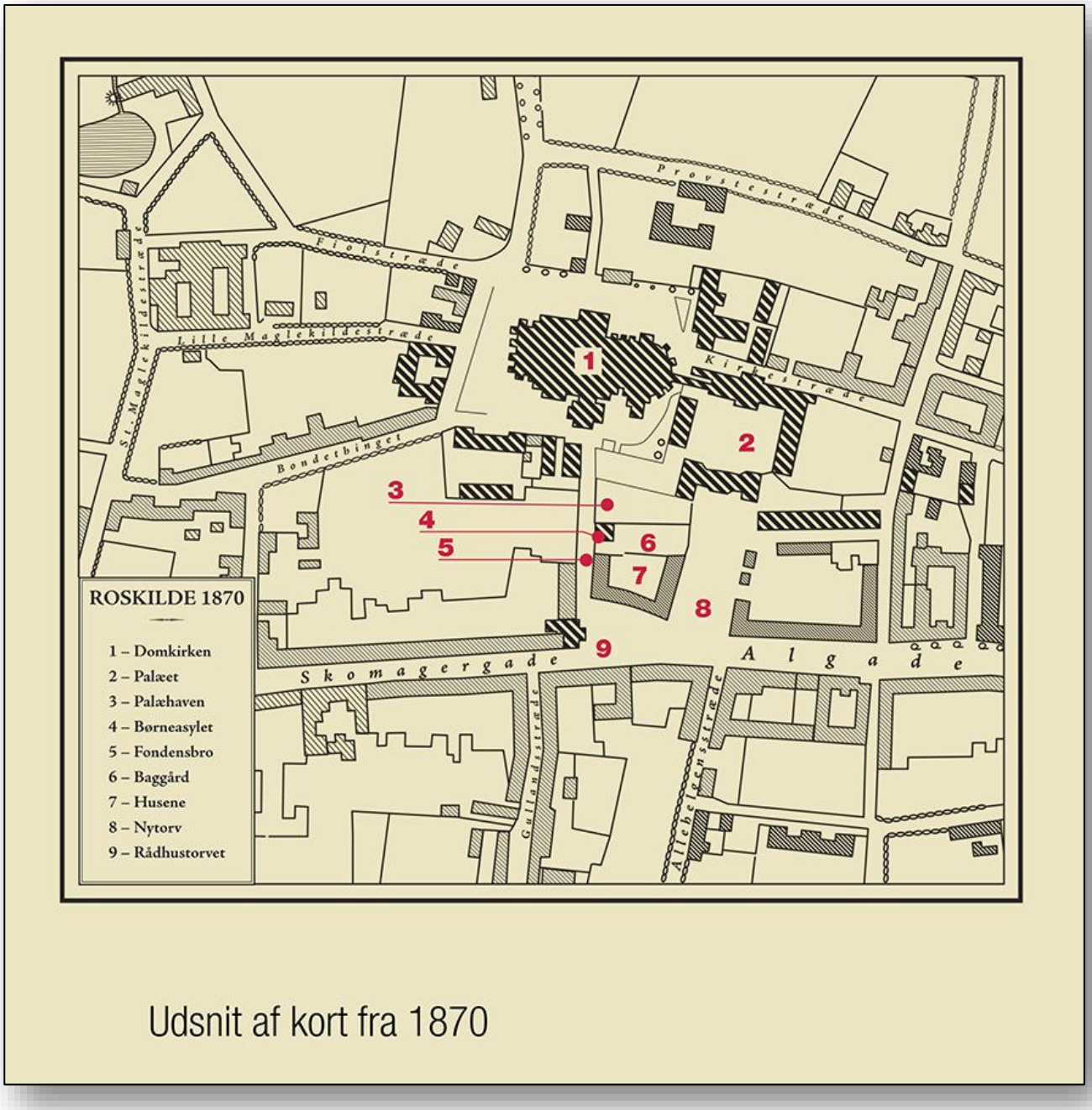

Udsnit af kort fra 1870

1 – 9 viser hvordan området så ud, inden det blev byens centrum efter nedrivningen af husene i 1908.

Husene på Rådhustorvet før 1908

I en kælder på Rådhustorvet havde der været bageri. Bageren lagde tidligt om morgenen kommenskringlerne ud til tørre på Rådhustorvet. Det skete af og til, at skorstensfejeren og hans dreng, som også var tidligt på færde, trådte i kringlerne.

Huset på hjørnet mod Fondens bro var det yngste. I det forrige havde en italiener åbnet en butik med "olier og vand". Brødrene Borello fortsatte med salg af isenkram og galanteri. Omkring 1900 var der restaurant og cafe. Med sin gave på 20.000 kr. sørgede O. H. Schmeltz for, at hans drøm blev holdt i live, om at få husene mellem byens to torve nedrevet, så der kunne blive et stort torv og en flot udsigt til domkirken. Det lykkedes i 1908, 10 år efter hans død.

Nytorv før 1908

Hjørnehuset med det udkragede tag gik tilbage til 1600 tallet.

Roskilde Højskolehjem havde på dette tidspunkt restaurant, hvor der før havde været købmands butik. Foredragssalen var det gamle pakhusloft, som lå i en sidelænge med indgang ad en stejl hønsestige. Fra hestestalden nedenunder akkompagnerede hyggelige, varme lyde højskoleforedragene.

I længen mod Nytorv og Palæet var der to beværtninger, hvor især udenbys torvefolk holdt til. 40 øre kostede en stor tallerken med al det steg man kunne spise, sovs og kartofler, dertil 2 snapse og 1 glas hvidtøl og 1 kop kaffe.

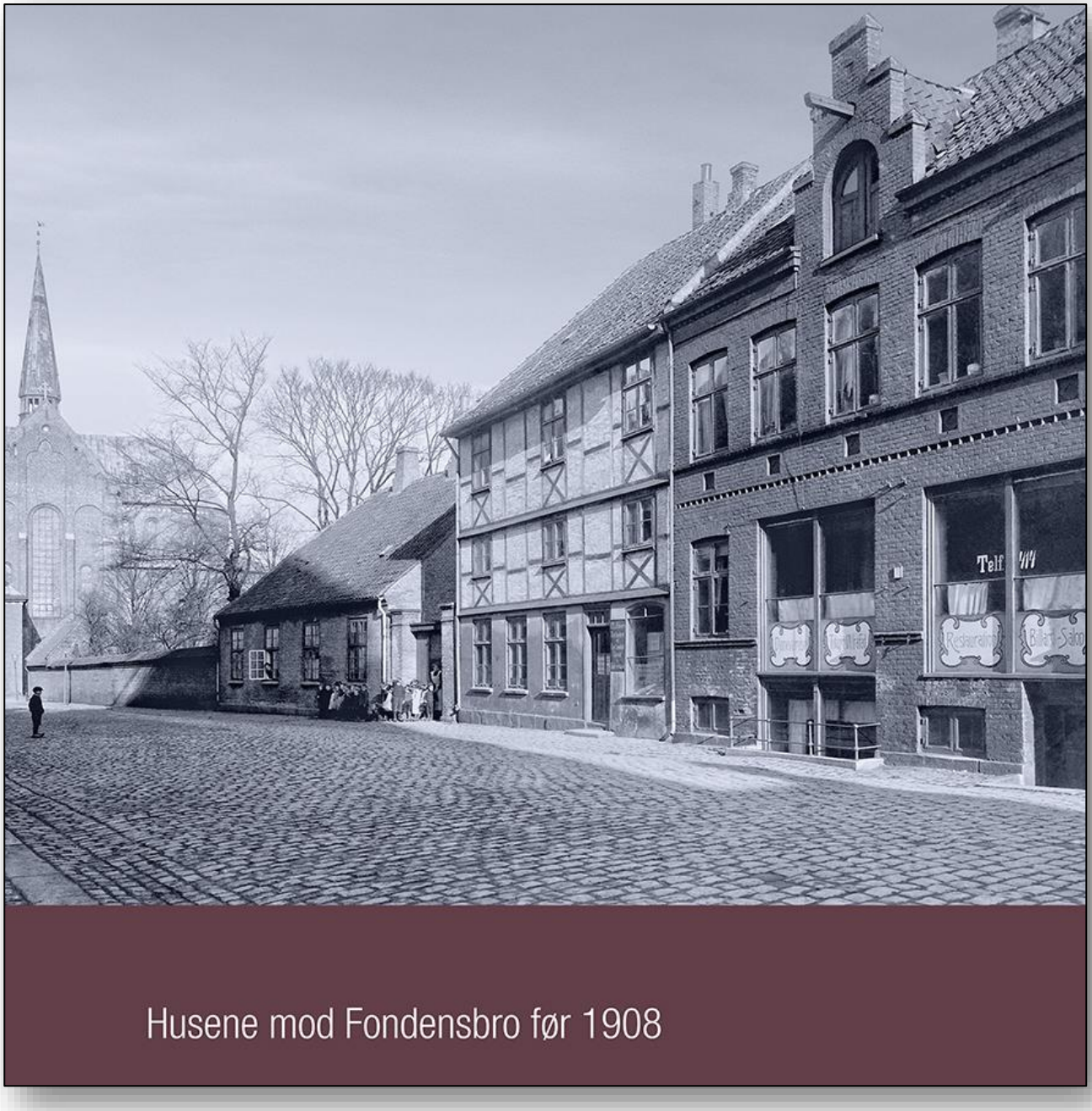

For enden af husrækken lå Roskildes Børneasyl oprettet i 1835 og underholdt af damer af ”selskabet” støttet af dronning Caroline Amalie. Børnene kunne tilbringe hele dagen i asylet, hvor de fik god pleje og mad. Børnene er opstillet foran asylet.

Når der kom kongeligt besøg til domkirken, stod børnene med flag.

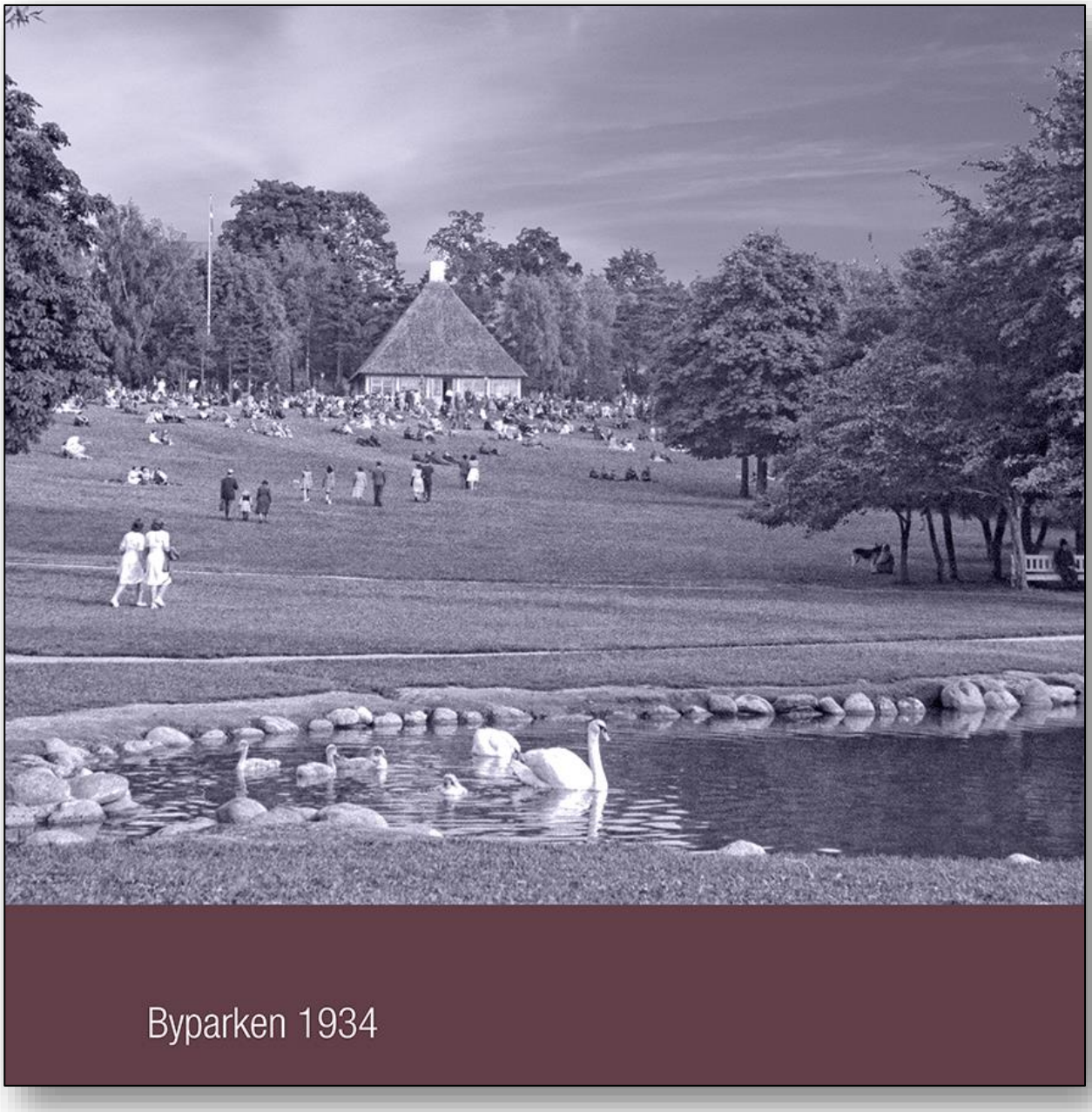

O. H. Schmeltz havde testamenteret et beløb, som skulle gøre det muligt at købe jord til en park. I 1907 blev Pipers Vænge købt. For at få råd til beplantning, blev der solgt grunde lang vængets kanter mod Frederiksborgvej og Skt. Ibs Vej. 1916 var den 4,5 ha store Byparken anlagt, som en engelsk park med store fritstående træer, 2 søer og en lille bæk, som fik vand fra Maglekilde.1922 blev pavillonen bygget.

Fra 1950 og ca. 20 år frem blev vandet i Roskilde undergrund ledt ind i byens vandforsyning. Derved var der ikke mere vand til søerne og bækken, så de forsvandt.

I 1972 blev Hornsherredværket taget i brug og Roskildes kilder gav igen vand. Roskildefonden skænkede den 26.4.1997 en milliongave, så vandløbet og søen i Byparken kunne blive genskabt med vand fra Skt. Hans Kilde og Maglekilde.

Den nye Schmeltz Stiftelse, fotograferet 2014

Ved Klostermuren 10 – 12.

Foruden stiftelsen i Allehelgensgade stiftede O. H. Schmeltz en række legater, som hvert år skulle uddeles til ugifte kvinder eller enker efter mænd af handels- eller håndværkerstanden i Roskilde. Legaterne var for livstid. Den handelslærling, som O. H. Schmeltz antog i 1876 blev også hans efterfølger. Carl Andersen købte virksomheden og fortsatte sin mentors enkle levevis. Ved sin død testamenterede han 50.000 kr. til O. H. Schmeltz Stiftelse og ejendommen til Roskilde Kommune. Hvis de ønskede at sælge den, havde han anvist til hvem, han ønskede den solgt. Salget af ejendommen og hans testamentariske gave, samt nogle af legaterne dannede grundlagt for oprettelse af den nye Schmeltz Stiftelse. I 1942 stod Stiftelsen færdig i Ved Klostermuren, som fribolig for 11 ugifte kvinder. Den blev bestyret af Roskilde Kommune. I 1997 blev den udbudt til salg og solgt året efter.

Messingskiltet på den røde mur:

Silhuet af familien Schmeltz 1824.

I 1800 tallets 1. halvdel var det moderne at få et silhuetklip af hele familien.

Det fik familien Schmeltz også i 1824. Yderst til venstre står Ellen Cathrine Magnus strikkende på en strømpe. Hun blev i 1811 gift med vævemester på Maglekilde Tøj- og Raskmageri Johan Heinrich Schmeltz, som står yderst til højre med et fed garn i hånden. I midten deres børn. I 1812 blev Cathrine Elisabeth født, hun broderer, måske på sin navneklud.

2 år efter blev Otto Heinrich født. Han læser, måske i sin katekismus.

Klippet findes på Roskilde Museum.

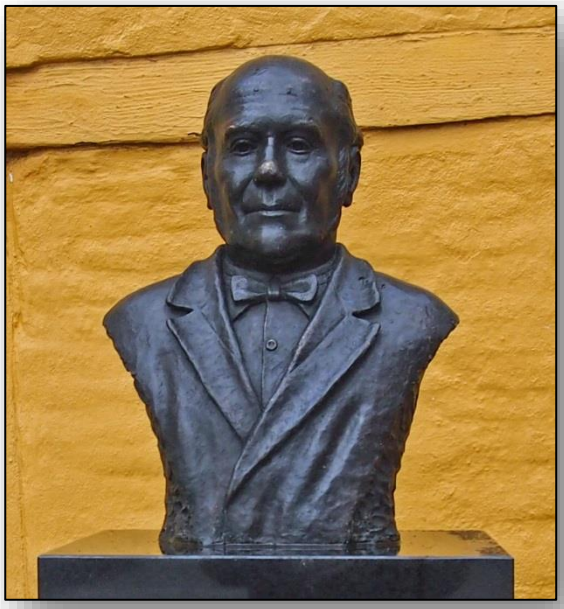

Busten af J. O. Schmeltz og den lille hund er udført af billedhugger Thor Larsen